

M. J. MUSEUM
Hirakönyvtár
I. kötet
24-29

MA

AKTIVISTA MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
FŐSZERKESZTŐ KASSÁK LAJOS, WIEN, VI. ÉV 4. SZ

344.

Ára 15 korona
Cseh-Szlovákiában 6 szokol
Jugoszláviában 4 dinár

KASSÁK LAJOS UJ VERSESKÖNYVÉBŐL

1

Kinek adjam ezt a könyvem első nekiszaladás az
uj Kassák felé s szívem alatt fölnyitottam a mézes-
hordókat
királyunk akkor még tojásokon ült a svájci kastélyban
eljöttem sánta planétákkal a szemeimben
most 24 fiatal lány meszeli bennem tisztára a falakat
ó művészet sokszor gondolok Nemes Lampérthra a
festőre már épen megszokta volna a cilindert és a
glasszékesztyűt mikor az Ur megajándékozta vele a
bolondokat
bizony mondom szomorú krumplicuspeizba esik min-
den fényes kilátás
s ha a költők megfagyózott hullái nem szolgálnának
ki bennünket annyira föntartás nélkül rég megdög-
löttünk volna
ők hát a költők, ők a szelid báránycapjuk és a ki-
szopott édesfagyókerek is ők
ha ők megszólalnak a majom szégyenlősen vízbeugrik
hozsanna hát nekik
mi pedig kinyitjuk ablakainkat
halljuk az esztétikát kukorékoló jaguárokat a hajnalban
de nekünk már nem kell semmitől se tartanunk
szeretett tüzoltóink fősorakoztak a tohuvabóhu folyó
partján.

2

Mesze vagy tőlem és ijesztő pincékben laksz, mint valami
főnazarénus lelke
de reggelenként azt mondd jó fűrészes a pálinka aztán
megetted magad az ágyugyáros gépeivel este pedig
fémjelzett szónokok beohtanak az igazság fullánk-
jaival
vén kísérletinyul én az ember egyszerűségével közeledem
feléd s éppen csak az életed fordítottját akarom tőled
ne hallgass a gondórszörű orgonákra akik az együgyü-
ség kurzusát éneklék harmadfeles taktusban s jólakot-
tan lefüstölögnek a hegyekről mielőtt a nap kihuny
köpd ki magadból a langyos területeket az elszabadult
lendületekre apellálok
alig van valaki aki le merné nyelni a logikát
de közeledem napok és holdak ringlispileznek a fejem-
ben kurjantásomban erdők bokrosodnak s a családok
fehér asztalai körül föllágaskodnak a pelyhedző ka-
maszok
nézz rám én nyakamba vettem a 34 éves talpaimat
hogy újra szólni tudjak a puposokhoz a pincelakókhoz
és papagályokhoz
csikóim hátuk mögé dobálják az utakat és a nép nyelv-
vére tüzi a zászlókat
síkátorok mentén ma zöld lámpákat gyujtottak a
kurvák
állatok husvéthajnalit nyeritenek föl a kapuk előtt
és láthatóan minden Isten köldökzsinórjára hurcol-
kodott

add ide a kezed
vándorolni vándorolni vándorolni
kirakatokban leolvadtak a komoly viaszfigurák
csak mi ketten jobban össze lennénk csomózva
irgalom legyen velünk.

3

A reggeli vörös pódiumokon ideoda táncolnak a városok
napok szakadatlan tavaszörületet puttonyoznak a
toronyokra a horizonton levágott fejű fák zarándokolnak
üres darázsészkekkel a hónap alatt
ó városok születések óráján elnyűtt cipősarkak és
cintányérok keringtek a levegőben mint paradicsom
madarak
most táncoltok a Zerkovicok és Strauszok limonádéba
áztatott kottáira
elámult falvakból fölszippantjátok a jó asszonyhust
megveszett Expresszek és csempészhajók kötnek ki
ruhátok slepjében
és ti táncoltok a veritékező pincék fölött
ha fölhasadnának lampionszemeitek ó ó heréltek és
akasztottak hajóznak a csatornákon lefelé
tökkfejű családapák ülnek a gyomrotokban szívükbe
felejtett késéssel
de alig meri valaki a táblákat a polgárok eszébe meri-
teni pedig nincs más mód föl kell hasítani a lepedőket
csuklóiból mindenki szedje ki a fegyvereket
az istállók várandósak mint mikor urunk Jézus a földre
szállt a szegénység házaiból valaki ki fogja vezetni a
sáskajárást
vérző nyelvek és kiszurt szemek kóvályognak a wert-
heim szekrényeitek körül Moszkvában két jobblábbal
keltek föl a parasztek Berlinben Liebknichtet ellenek
az órák Magyarországon már újra kifurják a talajt
a fanatikusok és ti táncoltok és nektek érdemkeresztet
harangoznak a melleteken
holnap talán már senkit se fog érdekelni hogy a kis-
városi szatócs kutyákat tólt be a májashurkába
nehányan átlépték a morális kásahegyeket
tudósok szentjánosbogarakat gumiarabikumoznak a
szakállukba
s a süket pusztákban valaki fölhozta a gramofonokat.

4

Tartsátok föl a kezeiteket meghalt az asszony
o jajjaj oda van az asszony o ó jaj aki vitriolt és kék
liliomokat hordott a térdkalácsában
most a szoba közepére huzzták papírmase fejében tal-
paikkal fölfelé állnak a szekrények
gyalázatosan ránszakadtak a kuliszák már az sem
bizonyos hogy $2 \times 2 = 4$ a parasztek nagyvárosi po-
loskákat tenyésztene a szalmazsákokban

világunk kereke hogyan fog tovább szaladni az illatos konty nélkül

temetésrendezők kartelen kívül akcióba léptek mindenütt uram isten az utcák fekete szekereket gargalizálnak fölöttük kétszarvu angyalok hárfáznak Bocaccio emlékirataiból

legnagyobb kár azonban az operákért ahol tetovált lábszárakat énekeltek be ösztövért tábornokok szeméibe mi lesz az aszpiak testü gróffal és az ékszerészekkel az asszony szép volt emlékezzetek rubintgombos melleire szeméi civilizált ragadozók voltak akik ágyékon aranyon és letört ekszisztenciákon éltek eresszettek le a szomorúságot a zsinórpadlásról üvegházakban legöbültek a virágok messze keleten gyásztañcot lejtének vörös üllepü őseink ó bennük még él a faji romantika csak mi csak mi estünk át a rostán csunya önző vadállatokká züllöttünk horgas bajszokkal orrunk alatt emlékek szíven szurnak bennünket szörnyü-mézeskalács-kardokkal de mi rendületlenül énekeljük o ó meghalt az asszony jaj oda van az asszony szép volt az asszony halleluja emlékezzetek rubintgombos melleire.

5

Az ápolónők már áthúztak bennünket a szemeken 5 óra 20

maláriások körül kezdenek fölszállni a büzös ködimitációk hej haj kergessetek ki füleitekből a bolhákat és a száraz poloskabőröket minden összegabalyodik a rozsdás föld felett minden levetkőzik és összeházasodik önmagában a Mindennel ó ellenőrizhetetlen számlák a főpincérek tarisznyazseibeiben

feleségem most fölnyujtozza két mezitelen karját a dunyhák közül az én izem árad a pórusaikból mint az erdő és a város

de különben is a fehérek egészen neki pirosodtak ebben az időtájban az asszonyok valamennyien a világ fölé terítik szoknyaikat

nekünk ettől is kuss már szürke vasteknökbek fekszünk összekeverten s csak éppen a szakálször gyomlálsnál érezzük még hogy férfiak vagyunk

megjöttek az orvosok fényes és csörömpölő szerszámokkal nézzétek a nekihevült mézárásokat félretették műfogaikat és éretlen medikusok csüngnek a tekintetükön mint a juhászok

váltatok meg minket emberek a plafonodról mint az ólom nagy csöppekben hull a csönd a homlokunkra

tornyok csúcsáról fejest ugranak a céljaink jód és 3% borogatáslé folyik alattunk keresztül de nem feledkezünk meg a parlamentnek csufolt emberistálólóról sem

valami elátkozott rostán csöppenként minden keresztül hull

harangok Jézus eljövételét éneklük énekek ajultan széteserepeznek

autók szeméiből elektromos alázatosság csurog bordáim közül kerek zöld kalapban elindul Ó

ó asszony o ó jobbik felem tele nyárral és édes tejforrásokkal ki ne örülne meg a káposztásfazékba esett kórházakban.

6

Egy kettő Egy kettő

már az utolsó hordókat dudlizzák az őrmesterek a hold roppant ejtőernyőkkel hintázzik az erdők felett bizony jó lesz, ha mindenki aludni takarodik a tyukokkal szörnyü éj szörnyü éj szörnyü éj

a villamosok újra felbogarzóttak a körutakon süket karmesterek csörömpölnek a pincérek agyvelejében kokottok és az egérszagu vénasszonyok kiléptek az ordító címtáblákból

föhlált az üvegtestü óra fordítsátok ki megavasodott irhátokat

tornyok beletérdeltek önmagukba és eljötték vörös sipkájukat

előre hát toronyirányba éljen a relativitás nemtudásába belehalt apánk éljenek a derék himvesszők éljen éljen Nero valami grandiózust akart szemünkre köpni a római éjszakával

1920 december harmincegyet élünk a fejünk reménytelenül vonit combunkra nyomott pénztárcánkban ki tudná felmérni jó táplált fájdalmunkat zsidók sárga foltja beleesett a pápa tejás findzsájába s most még nehezebb lesz nyelvünk alól kiszedni az enyvtáblákat egyedül a rőzsavíz vagy a levágott ökrök segíthetnének de ók mélyen alszanak az áruházak pénztárkönyveiben ó de mindez mit is jelent a mi érző keblünknek

Marx azt írta egyik röpiratában megkezdődött a kommunizmus kísértetjárása azóta tisztában vagyunk a helyzet értelmével karesu szociális gondolatokkal párnázzuk ki az ökleinket véka alá tesszük a szemünket és érezzük

teljes intenzitással érezzük az öszvérek közelségét akik fülük mögött uj megváltókkal ácsorognak a jégcsapok alatt.

7

Hát valóban kihúzták alólunk a gyékényeket bohócok lesírták magukról a leggyönyörűbb karmint s most mindenki uszni próbál a zavarosban

vártákról hazaballagnak az önzetlen rinócérosok ó fából faragott Krisztusok a magyar határon meg kell halnunk ilyen fiatalon

én az apám fölunkoritott bajszára gondolok aki összezavarta gyerekálmaimat

szemeimből csillagos póznák alatt kivándorol a bú és a kétpupu széntimentálistus

sirjatok lányok a szüz falak között s ti szegény proletárok hagyjátok benn körmeitek alatt a gyászszallagokat

gyerekek már hiába visitanak a meleg tejforrások felé a fák lemondtak a legközelebbi tavaszról és fejfel beleálltak a víztükrökbe

ha bordái közül valaki ki tudná húzni az igazi vöröslobogót

de szerte a városban csak a büzös halcsarnokok dominálnak

s az ő lelke már száll száll az imperialista kloákák fölött sokan még biznak az akasztott ember kötelében ezek utolsó bölények és nem látják hogy a kereskedők speciális vasvillákat raktak be a fogaik helyett

elkeseredett utcaseprők üllepükhöz verik a pipákat mocskos szerszámaikból ók bizonyára ki fogják löni a vérző holdat gondoljátok meg testvérek szamarak estét ordítanak

mindennek vége van.

SZINPAD ÉS PROPAGANDA-SZINHÁZ

IRÁNYELVEK

MUNKAPROGRAMM VÁZLAT

(Folytatás.)

IV. Vidék.

A fővárosban és nagyobb városokban egyidejűleg működhetnek az összes szinpadok és színházak s a megszervezés után semmi különösebb nehézség nem adódik. A kommunista kulturát és a kommunista propagandát színház formájában azonban a vidékre is el kellene vinni — amit csak egy külön szervezet végezhet el.

A vidéki munka csakis abban az esetben lehet eredményes, ha azt centralizálják: egy központból szervezik, irányítják és végzik. Az összes vidéki szintársulatok egy központi igazgatóság igazgatása alá kerülnek. Ez a központi igazgatóság az összes erők összevonásával és felülvizsgálásával megalkotja a társulatokat: a kísérleti szinpadok és a különböző propaganda színházakhoz szükséges társulatokat. Az így megalkotott társulatoknak nincs állandó helyük, nincsenek városhoz kötve, hanem egy kidolgozott tervet alapján az egyik helyről a másikra mennek, aszerint, hogy valamelyik városban melyik társulat kerül sorra.

Az olyan városokban, ahol állandó színházépület van, állandóan legyenek előadások. Kezdve a Kísérleti Szinpad előadásaitól az összes propagandaszínház változatokon keresztül a propagandakabaréig. Az egyes szakaszok közé eső időkben a színház tisztán tanítás és propaganda oktatás céljaira használható föl. Amely városban két színház épület van, a két épületet egymásközt felosztva használják az egyes társulatok.

Példa: Ahol egy színház van: Január, február — drámatörténeti ciklus; március, április — Kísérleti Szinpad; május, június — propaganda kabaré; július — gyermekszínház; augusztus — nyári szünet; szeptember, október — tendenciózus darabok; november, december — hangversenyek és operák. Ahol két színház van: *A* színházban: január, február, március — Kísérleti Szinpad; április, május, június — tendenciózus darabok; szeptember — hangversenyek; október, november, december — drámatörténeti ciklus. *B* színházban: Január, február, március — operaelőadások; április — oktató előadások; május, június — drámatörténeti ciklus; szeptember, október — propaganda kabaré; december — oktató előadások. Mindkét színházban: júliusban — gyermekszínház; augusztusban — szünet.

Az ország területe a színházak és társulatok lehetőségei alapján körzetekre osztandó. Ezekbe a körzetekbe mindig a fővárosból indulnak ki az egyes társulatok; irányításuk onnan (illetve a Közoktatásügyi Népbiztosság megfelelő osztályából) történik.

Ugyancsak a fővárosból indulnak ki azok a társulatok, amelyek olyan helyeken játszanak, ahol még nincs színházépület. Színházi propaganda előadások számára ilyen községekben az erre legalkalmasabb helyiség rekvirálható legyen.

Magától értetődő, hogy a vidéket nem csak társulatokkal, hanem művészi programmal és propaganda anyaggal is a fővárosi központ látja el, hogy a színészet úgy művészet, mint propaganda szempontjából egy-

séges legyen. Nem értendő azonban ez az egység úgy, hogy az egyes darabok rendezésének is a fővárosi előadás mintája szerint kelljen történnie, mert a központnak kötelessége lesz a vidéki társulatokat olyan rendezőkkel ellátni, akik önálló munkára nem csak képesek, hanem hivatottak is. Általában: a vidéki társulatoknál a központ művészi exponense a rendező, aki felelős az előadások nivójáért, a színészek munkájáért, stb. A társulatokhoz csak adminisztratív titkár vagy igazgató osztandó be, mert az egyéb művészi ügyeket (műsor, szerződtetés stb.) ugyanis a központ intézi.

V. Színművészek.

Fontos problémája a proletárállam színházpolitikájának az erők felhasználása.

A problémát az teszi súlyossá, hogy ahol művészetről van szó (tehát a Kísérleti és Drámatörténeti Szinpadnál), nem szabad érvényesülni a politikai szempontnak, viszont, ahol propaganda célokról (tehát politikáról) van szó, ott sem lehet elejteni a művészi szempontot. De: a magyarországi proletárdiktatura idejéből tudjuk, hogy a színész-szakma egyike azoknak, ahol az új társadalmi rendtől való irtózás a legjobban ki van fejlődve és ugyancsak ez a szakma az, ahol a személyi kultusz és hiúság a legerősebb az emberekben — ami más szóval ezt jelenti, hogy érzésben és gondolkodásban itt van az ellenforradalom legpuhább talaja. Ezt a szempontot pedig kikapcsolni se a művészetet adó knúl, se a propaganda színházaknál nem lehet és nem szabad.

A probléma nehézségének megoldásánál segítségünkre jön azonban az a sokszor hangoztatott tény, hogy a művészetet és világszemléletet elválasztani nem lehet. Vagyis azok a polgári értelemben vett „kitünők” erők, akik a polgári szinpad szempontjából nehezebb feladatok megoldásánál valóban nélkülözhetetlenek, a Kísérleti Szinpad problémáinak megoldásánál világszemléletüknél és technikájuk beidegzettségénél fogva, ha nem is teljesen alkalmatlanok, de mindenesetre nem megfelelőek.

Ezeket az erőket tehát fel lehetne használni vagy a Drámatörténeti Szinpadon, vagy a tendenciózus darabok előadásánál. Fel lehet használni, de csak abban a mértékben, amelyikben ők fel hagyják magukat használatni. Ezek az emberek a proletárállam érdekében semmiféle áldozatra nem hajlandók, de annál inkább hajlandók az ellentállásra, a szabotázsra, tudatos giccselésre, slendriánságra, ha egyéni érdekeiket veszélyeztetve látják. A proletárállam színházpolitikájának, amennyiben használni akarja ezeket az erőket, velük szemben az elnézés álláspontjára kell helyezkednie mindaddig, amíg az államnak ebből — nem csak hogy semmiféle kára nem származik, hanem — haszna van. Ez az elnézés természetesen csak azokra a „jogokra” vonatkozhatik, amiket a művész, mint a „közönség elismert kedvence”, mint „művész” egyéni hiúságból vindikál magának.

Magyarországon speciális eset forog fenn. Ott az első diktatura idejében, valamint a kurzus uralma alatt, a „művészek” egy része annyira exponálta és kompromittálta magát politikailag, hogy a következő diktatura idején, bármilyen használható és nélkülözhetetlen erők legyenek is, ezeket az embereket nem lehet a proletárállam szolgálatába állítani. Azokra az elemekre sem lehet a proletárállamnak szüksége, akik ép oly jó vörösök voltak, mint amilyen jó fehéreknek bizonyul-

tak később. Ezek az elemek körül megfertőzik az erkölcsi levegőt, a proletárállam pedig semmiesetre sem bízhat ilyen emberekre fontosabb feladatokat.

Különben a probléma csak rövid ideig (négy-öt évig) tartó átmeneti időre szól. (Zárójelben: ennek az átmeneti időnek sem szabad azonban ugy nekiindulni, hogy: „majd jól-rosszul keresztülvágódunk rajta” — ellenkezőleg: a gyakorlatot mindig az vezesse, hogy a legjobbat akarja kitermelni az adott körülmények és a legjobb érdekében megteremtendő körülmények közt.) Az átmeneti idő maga oldja meg (a forradalmi színházipolitika vezetése mellett) a problémának a jövőre vonatkozó részét.

Egyrészt: a komoly művészeknek az a része, amelyik nem helyesli ugyan az államformát, de a művészetét egyedüli életformájának hiszi, idővel be fogja látni, hogy az életformájának sokkal tágabb teret ad (vagy adhat) a proletárállam, mint a burzsoáállam és azt, hogy a művészete emberibb megbecsülésben részesül itt, mint a multban.

Másrészt: az átmeneti idő négy-öt esztendeje alatt:

1. továbbképző színésziskolákban a tehetséges fiatalokat ki lehet nevelni a Kisérleti Színpad céljaira;
2. a színészképző akadémia új, fiatal erőket ad.

A színházi „szakemberek” azt tartják ugyan, hogy tehetségek átlag csak minden tíz esztendőben kerülnek ki a színész-iskolákból. Ez a színházi babona azonban csak babona. Ha proletársorsban élő embereknek is alkalmuk nyílik arra, hogy tehetségüket ott csiszolják és érvényesítsék, ahova az őket predestinálja, nem minden tíz évben, hanem bizonyára gyakrabban és nagyobb számban kerülhetnek a színpadra igazán tehetséges emberek.

El fog tűnni az a kispolgári felfogás, hogy a színészpálya „bohém” pálya, ahol a szüleiktől megszökött, magukat a züllésre adó fiatalok keresik a könnyű boldogulást és a sikert, aminthogy később eltűnik majd az a szintén kispolgári agyból származó osztályozás, amely az egyes foglalkozási és termelési ágak közt aszerint állít föl különbségeket, hogy kormos kézzel, vagy csokros nyakkendővel végzik-e azokat. A munka egyenrangú — még akkor is, ha bizonyos szempontokból más-más értékű eredményeket termel — ez a szellem (már a kezdet idejében is) lényegesen meg fogja változtatni azt a típust, amelyik a színésziskolákban felvételre jelentkezik; ezzel lényegesen megváltoztatja azt az anyagot is, amelyik a színésziskolából kikerül.

Tovább: a proletárállam színésziskolája művészképző iskola lesz, ahol:

nem szempont mindaz, ami a burzsoáállam magán-, társulati, állami és egyéb protekciós intézeteinél elsőrendű szempont (családi, színházi összeköttetések, „színpadi alak”, prostitúciós hajlam, üzlet stb. stb.), nem szempont az, hogy ha már valaki „beleugrott” és tehetségtelen, azt csupa „humanitásból” sem küldik más pályára; ellenben:

az egységes színész oktatás olyan kezekben legyen, hogy ugy a forradalmi etika, mint a művészet szempontjából teljes legyen a garancia. A burzsoá színésziskolák tanáraival színész nevelést nem lehet elkezdni. Magyarországon semmi esetre sem. Forradalmi etika nélkül nincs forradalmi művészet és a legtisztább intuíciókkal induló fiatal művésznövendéket is megfertőzi, elposványosítja a burzsoáideológiától csöpögő nevelők munkája.

Mácza János.

A MÁGLYA ALÓL

Ti társaim vagytok,
mert hozzátok vándorolnak az aromás szavak,
hogy megropogtassátok bennük a reggelt és a frisszagu teret.

A karotok izmos, mert megölelitek a párotok
a szemetek friss, mert rátokköszönt a nap,
és jó szaladni a kaotikus utcán
és néha harangoz a templom
és néha jó gyermek a gyár
és néha belétek pítymallik a borszagu kedv.

Beszélgetünk.

Én elleheltem magamból az embert
és játékos árus vagyok a végtelen peremén.
Színek szaladnak, tenyeredem labdázza életre a szint,
kormos szájak jóság-véren isszák,
minden szemetek az én szememből nyílik
és mindenki karjával ölelem a párom.
Ismertek engem?
Én vagyok a költő, aki megteremttem a hétnapos világot
és Krisztust ekhóztam minden ezer évben.

Most máglya van a városok tövében,
most tenger van a csendülte falukban,
szerető gyilkosok acélkése fáklyáz,
asszonyok sikoltják vajudva, akasztófák alján
kölykeik lázas ébredését:

Holnap. Holnap. Holnap!

Minden pillanatban idők mélye zendül,
láncok raja rebben megindult testemről,
ezer évet léptem a ti lábatokkal.

Célok tüzesednek.

A füvek, a fák, a kövek és az ég,
A betűk, a szájak, a csend, a fény kérdezik,
hol van a kezdete, merre van a vége a szétködlött
messzinek,
tettek csodaszépe vár: ki ölel meg engem?
Társaim, megindult az idő, a tér,
megindultatok,
szűz ötletekből kirobban az ember
és felétek szalad a világ.

Mihályi Ödön

VERS

Csak katonák cövekelték ki magukat, mikor a nap az
erdők és hegyek fölött csurgatta melegét, csak
katonák furulyázták a holnapi sturmot az össze-
-hányt hegyeken egymás felé,
de jaj!

a felkullogott ágyuk nem huhogtak többé, életkedvesen
heverték hasukon a katonák, és zászlók rongyosan
sivalkodtak a fák fölött.

konyha, konyha, konyha!

és éjszakák idején a hold után indultak el néhányan,
mert „jó az élet” trombitálták egymás felé,
és felszabadult mezők, városok, gyárak lélekzettek
jőegészségesen.

mert egy napon valaki megjelent, és felpeckelte magát
a katonák bámész szemei elé, kik meglátták ekkor
az élet lehetőségeit, és az igaz embert!

Remenyik László

UJ HITTEL: ÉLET!

A Minden: Én-be-szintézisével.

Nem a magam igazolására mások előtt, mi nem Forma, hanem Tartalom akar lenni.

Senki nem igazolhat, aki nem én!

— : tisztán regisztráló summábavevése annak, ami vagyok: a Társadalom gátja alá ékelt Élet. A nyomorúság katasztrófájában eszembeszöktetett Testvér. És Ember. Aki pillér vagyok mások játékos életében.

De: ezen is túl: az univerzális emberi: az ösztön!

És a meg nem alkudott szolidaritás!

Bátran írom e paradoxont, mert túl vagyok a garasoskodó hatalmi vágyakozásokon és a lárpurláron!

Nem az én bűnöm: ma típus és egyuttal osztály rekedt ki akarásombul, kik mindenizükben elleneverekedői az Én és a külvilág tökéletes kettéválasztásának, s részben vagy: mint tudatos individualisták, vagy: mint bárgyu gramofónok nem tudnak egy szűk-horizontu ember-kirablásból az átfogósabb testvéregyütt-munkába illeszkedni és szolidáris aktív-akarással a földből, a levegőből, a szénből... kicsikarni az Eszközöket!

Az új embertípus meglátói: egy forradalmi periódus elindulói, kiket maximális öntudatba lökött a Kor (: a maximális Életért cserébe kapott nyálás szentimentalizmus): az Akció örömeinek hirdetői!

20 ÉVESEK!

Keresztrefeszített szűzek zuhogtak a kavarodásban... meztelenségükkel kiálltak a körök rádiuszaira: Ember!!

: ajkuk felszántotta a fundamentumokat
ajkuk a tépődés öklözéseibe hajrát dögönyözött...

Hajrá! Hajrá!!

: ájult wertheimok
sunyi reverendák homorui
piruettet hánynak sárga sikokon:

Hajrá! Hajrá!!

: süket halak levegőbe-eresztették szárnyaikat!

Ők:
lángoló fejeiket dobták szökőkutak hetykeségébe
és a mindene fölött keringést mimelik gesztusaikkal.

Hegyek taraja alól himnuszok piros rojtjai simogatják
az életbebokrosodást

Fényesség! Fényesség!

ó Minden:

a Szűz-Embert szülőd Univerzumba!!!

A BALGASÁG DICSÉRETE

(A FELESÉGEMNEK AJÁNLOM, AKI TÖZEGET HORD)

Összecsuklott szolidaritás az Ember előtt:
langyos szavakat öblögettek
asszonyok méhét istenességgel kenegetitek
(hogy szüljön kapát-kalapácsot)
: ti vagytok az ostya a törvénykeserűség alá —

: testvér: dolgozz!

Ó! hogy a fejetekbe vackolódnék...

— mert csupafej vagytok —

én: sötétítő szurokbanégés

az égremeszelt gilotin —

bizony! :

fejtülbüdös Élet!

Mikor a munka dicséretét konfettizitek
(ó! ti vagytok a lelkihiányosság az oltárok elé merész-
kedett együgyűségben)

— ó! engem úgy csiklandoz a jaj! —

és nyelvetekre szórjátok százszor:

kancsal leshelyek

nekibutultak ökreinek jámborságára.

: csak dolgozzatok —

hogy a nemzetgazdaságból ki ne hulljon a kamat

ó! csak dolgozzatok —

mert a teológia mindenüttjelenvaló Bél

és a politika lerongyolt gyámoltalanság...

csak —

süsetek sületlen fundamentumokat

mert —

éljen a fejmunka

éljenek a nehezetszülő törvényapókák

éljen a 11-korkelés a korzó az orfeum

(bicskahere)

Ó! igen:

Te vagy az égiség: csupafej!

és a Te hatalmad snórereinek csontesze!

Ugye: a manikürszalónok rühös vitriollal meglo-
csolt élet.

?...

Pedig ó:

alázatosságtok dicsérete:

a polgárpóz kiérdemült dekorációja.

Álljatok fel gyarak! szántóföldek!

: az iskolák és templomok eszetlen-eszin

ti vagytok a fundamentum és firmamentum!

Kudlák Lajos

MŰVESZET ÉS FORRADALOM

Részletek ADOLF BEHNE „A MŰVESZET VISSZATÉRÉSE” c. könyvéből

Csak azok értik meg könyvem, kik tudják, mi a művészet.

A művészet tudása alatt nem valami meghatározott tudomány rejtélyes ismeretét értem, nem valami megállapított jegy hitelesítését, sem oly dolgok tudomásul vételét, melyek bezárt műtermekben születnek... a művészet tudása alatt egyszerű, őseredeti, erős tudatát értem annak, hogy a művészetben roppant nagy, az emberek által kevésbé használt erő van, hogy a művészet nem más, mint az emberben legjobbnak, végsőnek és végeredményesnek szép alkotásokká kristályozódó összessége.

Mindazokhoz fordulok, kik velem hiszik, hogy a művészet más természetű realitás, mint gépek, házak, muzeumok vagy tankönyvek. Ilyen dolgok terv szerint készülnek és akkor születnek meg, ha már készen vannak. A művészet más. Nem tudjuk gyártani és előállítani. Hogy magas és díszes kupolákat építünk és márványszoborerdőket állítunk fel, jelentéktelen. Művészet nem formakérdés, hanem megérzés.

Arról a művészetről beszélek, mely nem alkatrésze, nem ékszere és disze, nem tükre életünknek, hanem maga a mi életünk, amennyiben igazán élünk. Ha azonban csak látszólag, homályban és félig élünk, úgy művészet nélkül vagyunk.

A mi művészetben való hitünk kölcsönös meggyőződésen alapszik. Nem a valóságot megszüpítő, játékos ámitás nekünk a művészet, hanem az igazi valóság... Abban a meggyőződésben harcolunk gyenge erőnkkel a művészetért, hogy ha fáradozásainknak sikere lesz, földünkön minden szebbé, világosabbá és tisztábbá válik.

Okos emberek persze azt mondják, hogy a mi célunk általában csak kigondolt dolog. „A művészet nem más, mint amit az igazi művészek kis csoportja alkot és úgy kell elfogadnunk, amint épen van. Művészet más értelemben, mint az existáló művészek munkája, csak szólamód. És hogy a művészet, azaz a művészek munkája önmagában van s a világ szekerét robbogni hagyja, ahogyan akar, az nem hiányosság, hanem épen a művészet tulajdonsága. Akárhogy állanak a szociális, politikai, emberi dolgok, a művészet mindig játsza haszontalan szép játékát. Ezért tehát üres szalmacséplés művészetet és életet összeegyeztetni.”

Ez talán nagyon meggyőzően hangzik, de nem más, mint gyávaság és mentegetőző kitérés. Üzleti élelmesség világbölcseinkben. Mert alapjában nem a művészek gondolkoznak így, hanem a műkereskedők. Minden művészenk vérében van mindig tovább és tovább vágni mind általánosabb hatás felé: nem érzi magát elégedettnek, ha képét keretje a közös valóságtól izolálja. Művész számára a művészet mindig emberképzés volt, nem pedig csak képfestés és szobormintázás, kiállítás, vagy eladás.

A Kelet, mely „művészi munkájuk által izolált kis csoport művészt” nem ismer, gazdagon megvan áldva művészi alkotásokkal. Európa azonban a kiháló gótika kora óta, mely a művészt mind szorosabb elkülönülésre kényszerítette, majdnem meddőn és üresen

áll szemünk előtt. Hogy lehetne ezt megmagyarázni, ha az alkotó művész szükséges és áldásos különválásról és magányosságáról szóló tanítás igaz volna?

Európának meg volt az a szerencsétlensége, hogy egy csoport festő és író nem-művésze hosszú esztétikai uralmat gyakorolt. Nem művészeknek kell neveznünk, minden technikai ügyességük mellett is, a naturalisták generációját, mert üresek maradtak ép abban, ami mindenekelőtt művésszé tesz valakit: a megélésben.

A nem-művész is lát és hall, érez és gondolkodik, érzéseivel azonban csak ritkán és alkalmilag lépi át a megélés küszöbét, azaz a teljes, tiszta, őseredeti és közvetlen világtudat küszöbét (ez valami más, mint a „tudás”). Mert az öntudat-küszöbátlépésben van a művészet csirája. Minden további, akadémikusoktól és filiszterektől, profeszoroktól és dilletánsoktól rendkívülien túlbecsült körülmény, ezután majdnem magától értetődik.

Dacára, hogy a művészi alkotás alaptétele a megélés, ez az alkotás mégis mindenekelőtt egy „mi”-n alapszik. A kivétel és ábrázolás „hogyan”-jára ezért még egy művész sem fektetett különösebb súlyt.

Annál inkább teszik ezt a naturalisták... Festők, de nem művészek, hatásemberek, de nem megélt emberek. Lelkiszegénységük által tartalmatlanságra ítélve, hirdetik az egyedül üdvözítő „hogyan” tanát.

A valóságban semmi sem oly közönyös, mint a „hogyan”, mert ott, hol a megélés közvetlenül kifejezésre jut, a „hogyan” magától értetődően adódik. Komoly művészetszemlélet csak a „mi”-re gondolhat. Mert csak a tartalomból érthetjük meg a művészetet.

Több mint ezer év óta Európában le van bilincselve az alkotó-erő, mit csak azért nem éreztünk meg egész rettenetes keménységében és szorosságában, mert körülbelül százötven év óta, azok az emberek, kik már ifjú korunkban tanítanak minket az iskolákban, mint csalhatatlant prédikáltak, hogy épen ez a művészi tehetetlenség a legfinomabb és legnemesebb virága az emberi szellemnek. Aki most ezen megszentelt tradíció ellen fordul, szemtelen káromlóként tűnik fel, oly embernek, ki csak azért nem képes egy bizonyos gondolatát már eleve elhajítani, mert ezt általában feleslegesnek tartja: azt a gondolatot tudniillik, hogy elvégre fennáll annak a lehetősége is, hogy a dolgok talán ép fordítva vannak, mint ahogy az iskolamester tanítja: nem a kánonként hirdetett klasszikus művészet a legnagyobb élmény és minden más régebben vagy ujabban a távoli Ázsiában és máshol a műveletlen világban függelék és kuriózum, hanem bizonyára a távol Kelet hatalmas kimeríthetetlen csoda és az a kevés görög művészet csupán halvány fényecske a páratlan nap pompája mellett.

Az igazi viszony a klasszikus és a keleti művészet között nem az érette az éretlenhez, hanem a kényelmes, leszámaztatott és félénk viszonya az őseredetihez gazdaghoz, pezsgőhöz, az alkotóbuzgósághoz. A Kelet tenger: Görögország nagyon keskeny csatorna és aki nagyon gyenge vagy bátortalan ahhoz, hogy az Oceánon utazzon, az a csatorna partjai mellett tologatja csónakát pontról-pontra és aki messziről nézi a pompás, bömbölő, tomboló hullámokat kint a nyílt tengeren, az kis vizecskéjének türelmes simaságát megelégedetten, mint klasszikus nyugalmat, mint nemes egyszerűséget és csendes nagyságot dicséri: az elemek hatalmas égi vadászatát azonban kifacsart öngyilkos örvöngésnek bolondságnak, barbárságnak nevezi.

Ezektől a dolgoktól úgy fél az európai, mint a haláltól.

Az igazi művészet, így a kelet minden művészete is, megtagadja az emberi arányokat. Az európai művészet a természetesnek emberi arányait követi s csak ritkán tudott megszabadulni tőle a gótikában, a romantikában, a kubizmusban. Különböző pedig szívesen követi a görögök klasszikus emberi eszméjét egészen be a naturalizmusba és a pszichológiába.

Le kell győznünk az európaiat. Ez a követelés az Alfa és Omega. Mint európaiak nem juthatunk tovább. Csak ott, ahol megszűnik az európaizmus, kezd a világ szép lenni.

De hogyan győzzük le az európaiat?

Erre ez a felelet: Paul Scheerbart útát mutatott nekünk, praktikus útát: az üvegarchitektúrát!

Tudom, a mai európai még nem érett meg egészen az üvegarchitektúrára. A mondottak után, hogyan is lehetne ez másképp? Teljesen lehetetlen, hogy az európai az üvegarchitektúrát másnak képzelje, mint groteszk tréfának. Legjobb esetben beleegyeznek abba, hogy a dolgot esztétikusan, vagy ha már nagyon messziremegy, szimbiotikusan mélyértelmüként kezelje. De ez mind fordított dolog. Az üvegarchitektúra eszméje nagyon egyszerű és pontosan úgy értendő, ahogy Scheerbart ezt előadja... a legvidámabb optimizmusban. Nem kiforgatott poétaálom, hogy az üvegarchitektúra új kulturát hoz majd nekünk. Ugy van! Nem új menhely-organizációk, kórházak, találmányok vagy technikai egyszerűsítések hozzák az új kulturát... hanem az üvegarchitektúra.

Nagyon mély igazság az, hogy minden más jelentéktelen az építés mellett. Az építészet, mint elemi tevékenység az embereket át tudja változtatni. Hát még az építés üvegből! Ez a legbiztosabb eszköz volna az európaiából embert faragni.

Az üvegarchitektúra oly sok értékes újat ad, hogy az európai, ha mindezeket magáévá akarja tenni, teljesen át kell, hogy alakuljon. Az üvegarchitektúra magával hozza az európai szellemi forradalmat, a korlátozott, hiú, megszokás-állatot éber, világos, finom emberré formálja át.

Egy formáltanyag sem győzi le jobban az ösanyagot, mint az üveg. Az üveg teljesen új, tiszta formáltanyag, melyben a matéria be- és átván olvadva. Minden anyag közül, mellyel rendelkezünk, ez hat a legelementárisabban. Visszatükrözi az eget és a napot, olyan, mint a tiszta víz, gazdag szín, forma és karakter-lehetőségekben, melyeket nem lehet kimeríteni és amely egy ember előtt sem lehet közönyös. Minden más anyag leszármaztatottnak, maradéknak, valóban emberi produktumnak látszik az üveg mellett. Az üveg több, mint emberi, emberenkívülinek hat.

Ezért igaza van az európainak, ha attól fél, hogy az üvegarchitektúra kényelmetlen lehet. Egészen biztosan. Az lesz. S ez nem a legkisebb előnye. Mert végre egyszer ki kell szakítani az embert kényelmességéből. Nem hiába fokozzák a kényelmes szót „disznólustává”. El a kényelmességgel. Csak ott kezdődik az ember, hol a kényelmesség megszűnik. A kényelmesség nem érték. Kártyaszobasároknak vagy estikocsmaszögletnek az üveg mindenestre kevésbé alkalmas, s az üvegtábla romantikájának utánzataival már eléggé visszaélték. De legkevésbé sem ilyen ablaktábla-üvegépítészet a mi üvegarchitektúránk. Az üvegarchitektúra a kínos kényelmesség, szellemtelen, megkövesedett állapotát,

melyben minden érték tompa és szintelen lesz, feloldja és helyébe világos öntudatot, merész aktivitást és mindig-újabb és mindig szebb értékek alkotását teszi. Az üvegarchitektúra pompásan ki tudja elégiteni az ember minden jogos pihenés és élvezet után való vágyakozását. Valóságban nem spártai intézmény, de megvan az az előnye, hogy sohasem enged a megszokás vágányába visszasülyedni, mert az üvegarchitektúra, mindig új, mindig pompás, mindig csodálkozásra ingerlő... nem az ember és tudása, hanem a végtelen világ iránt és ennyiben minden pompássága és finomsága mellett „kényelemellenes”. Majdnem talánszerű módon mindig primitív marad!

Az üveg nem hoz új morált nekünk, talán nincs is szükségünk semmiféle morálra, mert magától értetődő lesz, hogy az emberek segítenek egymáson, nem szentimentalizmusból (mely eltűnik Európából), hanem gazdagságból, életörömből, szép utáni vágyakozásból, szeretetből. A szépségkivánás sehol sem fogja a fájdalmat, a kínt megtűrni, mert ez folt volna az élet világos tiszta egén. A szeretet kevésbé embernek emberhez való szeretete lesz, hanem szeretet a végtelen világ iránt, melynek részecskéje minden létező. Többet, mint egy embert szeretni, nem jog lesz, hanem parancs. Ez a szeretet azonban nem szexuális természetű és sohasem tesz kegyetlenné, hanem mindig enyhébbé és segítőkészebbé. Minden keménységet, a legelrejtettebbet is, az üvegarchitektúra ki fog irtani az európaiából — és helyére finomságot, szépséget és nyíltságot helyez.

Az ami a kelet művészetét és a görögök európai művészetét egymástól elválasztja, úgy, hogy olaj és víz különválnak egymástól, az az emberi lélek alapján különböző magatartása itt és ott.

Az orientális öntudat abszolút előítéletmentesen és elfogulatlanul áll az egyéni lélek eseményeivel szemben. A lélek szabad. Ebből vagy abból az okból előre semmi sincs megtiltva neki. Általában semmiféle módon nem korlátozzák konvenciók, előírások, megszokások vagy kényelmességek. A kelet nem ismer semmiféle kritikai vagy féltékeny szabályozó magatartást a lélekhez. A lélek fölé nincs semmilyen normálfogalom „ember” rendelve, hanem az ember minden esetben az, amit az ő lelke véghez visz és szenved. Nem valamilyen mértékfogalom parancsolja meg neki, hogy milyen messzire követheti ő a lelket, hanem velesodródva követi a lelket minden feltétel nélkül és követi akaratlanul ennek végtelenségét. Mértékek és korlátok lehullanak. Kiváncsi csodálkozással követi az orientális a magasabb akaratot, milyen újat fog tapasztalni lelke és mámorosan fogad magába mindent ami lehetséges. Számára nincs olyan állapot, melyben a lehetőségek bizonyos kis kiválasztott és normálisnak elismert mennyisége megegyedett, minden más azonban tilos, embertelen és megtárgyalhatatlan.

Épen ez azonban a tipikusan európai szellemi állapot és a görögség hibás legelsősorban azért, hogy ez az állapot Európában uralkodik... azonban a mi lustaságunk konzerválta ezt az állapotot, úgy, hogy ezt még ma is valóságosnak és egyedül helyesnek ismerik el.

Nem, a mai európai egyáltalán nem ember, mert teljes lényegének töredékeivel megelégszik, mert nem merésze megpróbálni, milyen messzire nyulnak fajtajának lehetőségei. Saját magát leláncolta és semmitől sem fél oly nagyon, mint attól, hogy elveszítheti magát valamiben, ami túl van a közönségesen, köznapin és normálison.

Nyilvánvalóan itt egy kölcsönhatással van dolgunk. Azt a feltartóztatlan tovább és tovább sietést a technikában az európai csak saját lelki terjeszkedő vágya rovására teheti és fordítva, az orientális csak azért tudott lelki élete utolsó határáig eljutni, mert technikai terjeszkedő törekvését már azért sem kellett megfékeznie, mert ezt nem is ismerte. Ezek szerint tehát itt egy „vagy-vagy”-ról lenne szó. Európai technicizmus és orientális emberiség között kell választanunk.

Ez az alternatíva naívan és groteszken hathat az európai előtt és ha mi a keletet választjuk, ez reménytelen és még nem engedhető reakciónak tűnik fel előtte. Nem is képelem azt, hogy a modern európai tervedéséből szavakkal sikerül kigyógyítani. Mégis megakarom próbálni, legalább arról meggyőzni, hogy mindaddig, míg rabszolgamódra követi azt a fejlődést, mely Európát végül hallatlan technikai borzalom tüzfészkévé tette, sohasem ér el oly állapotot, mely megteremti azt, amit mi kulturának és művészetnek nevezünk, habár alapjában mindkettő egy és ugyanaz.

Ugy látszik, hogy a technicizmusról beszélve teljesen elfelejtettük, hogy a klasszikus művészet európai uralmából indultunk ki. De nem, egyáltalában nem felejtettük el. Mert akármilyen különösnek és ellentmondást kiváltónak hangozzék is: a technicizmus és a klasszikus művészet uralma között tényleg közeli kapcsolat van.

Egy embernek sem tűnik bolondságnak az, ha maguk a legkonzekvensebb, legmodernebb, legeurópaibb technikai tehetségek architektónikus szükségükre oly formákat használnak fel, melyek a klasszikus művészetből vezetődtek le, sőt, néha egészen önállótlanul ezeket a formákat utánozzák.

Persze, mi mindig úgy teszünk, mintha a dór templom örökös vasárnapi csodaművének a mi töredéknek éreztünk... komédia... modern lim-lom banálitásunkhoz semmi köze sem volna. Azonban ha a valóságban ennek a távoli Arkadiának legpompásabb és legszentebb dolgait boldogan és vidáman turbinacsarnokok, gépházak, gázgyárak és szükségházikók elé függesztjük, eléggé bizonyítjuk, hogy technicizmusunk és klasszicizmusunk között semmi bensőellentmondás nincs. Legalább is én nem hallottam, hogy a klasszikus kulturának valamelyik védelmezője szót emelt volna a klasszikus formáknak ipari építkezéseinken mindenütt való szíves alkalmazása ellen. Ellenkezőleg, a klasszikus kultúra védelmezői, valamennyien még büszkéek is rá, hogy eszményeik elegáns autómobil-garageokra vagy nagyszabású repülőgépcarnokokra alkalmazhatók. Tényleg a klasszikus formák oly végtelenül türelmesek, hogy feltétel nélkül engedik, hogy mindenre felhasználják és átmásolják őket. Ezzel szemben orientális formák mindenfajta alkalmazása a modern-európai ipartelepek részére már eleve nevetséges volna és lehetetlennek hatna.

Technicizmus és klasszicizmus egymásnak nem ellenségei, ellenkezőleg egymáshoz tartozók. A technicizmus a szellemi felfogás, a klasszicizmus ennek művészi kifejezése.

Mert saját művészi gondolat és érzésszegénységünk rokon a klasszicizmussal, csak azért üzünk vele megtanult kulturát, sterilitásából és receptszolgaságából a bölcs korlátozottság és magasztosabb általános érvényűség ideálját csináljuk meg. De hagyjuk el egyszer a frázisokat. Egyszerű igazság az, hogy a görögöknek kevés teremtőerejük, nagyon kevés fantáziájuk, nagyon kevés bátorságuk volt arra, hogy minden új feladatot újan,

ötletkedvvel és továbbfejlődve oldjanak meg. Hiheti-e azt az értelmes ember, hogy a művész, ki tele van víziókkal, ezeket nem próbálja megvalósítani? Hiheti, hogy a művész, ki újat érez és lát, ezt eldobja magától, csak azért, hogy a theoretikus, szentségnek elismert tradíciókat kövesse? Mintha egy ilyen „művész” művész volna egyáltalán! Nem volna az azért, mert ha így cselekedne, nem szükségesség vezet, hanem számító volna, ami kizárja a művészetet.

Arra az egyszerű kérdésre azonban, miért nem szabad az építőművészetnek kihúzni az összes regisztereket, nincs más felelet, mint a pápaszemesekek merev nevetése: Winkelmann, Lessing, Goethe, Schiller, Schinkel!

De tényleg nincs-e jogunk arra, hogy legalább egyszer megpróbáljuk saját életünket élni? Honnan tudhatjuk, hogy ezek a próféták igaz próféták voltak? Nem próbálnánk-e meg egyszer, kísérletet tenni, ahelyett, hogy szép díszkötésű könyvekre esküdnénk. Miben bizonyultak igazaknak ezek a próféták? Hogy jó fogalmazvány-témákat adnak az iskolának, ez persze bebizonyítható. De oly nagy érdem ez? Nézzünk először körül a világ másik nagyobb felében, mielőtt ezeknek oly feltétlenül elhinnénk, hogy az nem ér semmit. Félelemből, hogy talán szellemi történelmünk fejzetsorozatát át kell alakítanunk, elakarjuk-e vesztetni örökre annak lehetőségét, hogy egy ezerszer szebb és boldogabb életet éljünk? Nem úgy látszik-e, mintha makacsul kapaszkodnánk egy szalmaszálba, csak azért, mert sejtjük, hogy az a világ saját házukban győzhet le minket? A mi Goethe ifjaink egész gögje hátha csak iszonyodás az újrafatulástól, — iszonyodás, hogy nem termettek az új számára, mialatt a „Faust” részére a nagyon tisztelt értelmes eszük éppen eléggé kiadós?

Igen, alapjában ez semmi más, mint féltékenység. És ennek a gyáva érzésnek adjuk el magunkat en-gros? Milyen szegénynek kell éreznünk magunkat, ha azt hisszük, hogy valóban sohasem találkozhatunk semmi hatalmasabbal, mint a „Faust” költője. Ha csak egyszer letörítetek életetek szűk korlátait, a teremtés nagyobb csodákat fog ajándékozni nektek, mint amilyeneket azoknak a költőknek ajándékozott, kik igazi művészek: Heinrich Kleistől, Paul Scheerbartig.

A művészetnek a néppel való kapcsolata az őseredetű egység új kezdete. De hogy minden félreértést elkerüljünk, kifejezetten hangsúlyozzuk, hogy számunkra a „nép” fogalma tisztán emberi. Ezt, elkülönítő, nacionális faji tulajdonságokkal összekeverni, csalás. Ugy bel- mint külpolitikailag a nép teljesen semleges. A „nép” szónál nem szabad sem a népek szabadságharcainak hazafias legendáira gondolni, sem arra, amit a polgár ma általában „nép” alatt ért: az adófizetők legalsó rétegére, a népiskolák tanulóira.

A nép nem más, mint embertársak egysége és ha egyáltalán van a népnek valami tendenciája, úgy csak az lehet, hogy az embertársak körét mind szélesebbre és szélesebbre terjessze ki. Mert az egységnek a princípiuma, mint amilyen a nép, mely lényege szerint a szereteten alapul és a maga körén belül ezt a szeretetet gyakorolja, nem képviselheti kifelé hirtelen ennek pontos ellentétét, az ellenségeskedést és a gyűlöletet. Ezt a kétoldalú népies morált tagadjuk. Ami a francia népnek káros, nem lehet hasznos a német népnek.

Legujabban annak a műfogásnak, részt rész ellen kijátszani, s így a Rossz igájába csalogatni és az ural-

kodás eszközevé tenni, egy nagyon aktuális nevet adtak: „organizálás”. Azonban organizáció nem egyéb, mint kikényszerített szolgálati kötelesség, kicsinyes, szűk és közönséges célra ott, hol egykor a tiszta általános emberiség teljesülése volt.

Ha minden kormányzás a vandalizmus aktusával kell kezdetét vegye, úgy egy jó kormány csak aránylag kevésbé rossz lehet. „Minden népnek olyan kormánya van, amelyet megérdemel?” – Erre azt lehetne mondani: egy ország kormánya mindig hajlamos arra, hogy öntudatlanul is olyan rossz legyen, amennyire csak lehetséges, anélkül, hogy egyenesen elkerülnék. A népnek oly kormánya van, mely épen tetszeni bír még. Kezdetől fogva hajlamos minden hatalom a rosszra.

Semmi sem tévesebb, mint az hinni, hogy az emberek széttépik egymást, ha egyszer semmiféle hatalom nem fogja szabályozni magatartásukat. Ez összehasonlítva azokkal az általános mérges károkkal, melyeket a hatalom keletkezése már magában hord, macskák számára való kisdud politikai profilaxis. Ne felejtjük el, hogy ha a hatalom eltűnik, ép az elem pusztul ki, mely megmaradásáért embereket választ el egymástól, embereket egymás ellen úszít, embert ember ellen szándékosan gyűlöletre ingerel. Ha eltűnik a hatalom, szükségszerűen emelkedik az őseredeti természetes egység önkényesen elnyomott érzése.

Az organizáció mintapéldánya a német katonaság, mely csak egy oly államképben gondolható el, mely polgárainak természetes egységét bizonyára a legtartóssabban szakította szét. . . tehát egy rosszul berendezett államban. A német katonai lényeg nem állhatott volna fenn mindenek egymás elleni gyűlölete nélkül. Csak, ha gondoskodtak arról, hogy az alantosok gyűlölete egymás között nagyobb, mint az alárendeltek általános gyűlölete a parancsolók ellen, csak akkor van biztosítva a tisztek kicsiny csapata az elnyomottak hatalmas tömegével szemben. A műveletlenek gyűlölete a műveltek ellen, a szegényeké a gazdagok ellen, a közönységessé a tiszta ellen, a paraszté a városi ellen, mindez a gyűlölet a „mindenkit egyformává tevő” katonaságban, miután ezt az osztályállam élvezettel szülte s mint megfizethetetlen eszközt nevelte fel, végül bosszúszomjában erősödik meg. Ha az államot először megteremtő osztályok ellenségeskedéseiket elvetve megint egységé alakulnának, a katonai lényeg a világ egy államában sem maradhatna fent tovább. Csak egy rosszul berendezett államban lehetséges ez.

Az állam, mint természeti erő mindig organizált lét, egészen mindegy házi-hatalmi állam vagy nemzeti állam-e, monarchia vagy köztársaság. Ennek következtében az állam nem a kultúra terjesztője, sem a multban, sem a jelenben, sem a jövőben. Alkalmatlankodásai, akadályozásai és nyílt merényletei a kultúra ellen elég számosak. Ami fényt eddig a kultúra láncai dacára nyert, az más gyökérből eredt, s ami fény az állam vasszűrőjén keresztül tudott törni, az nem az állam jóvoltából, hanem az állam dacára sikerült.

Az állam apparátusa alatt egy eredetében és lényegében egységes erő él. . . a nép. A népnek semmi más dolga nincs az állammal, mint az, hogy az állam a népet gyengíti, szétbontja és erőszakot követ el rajta. Csak a nép lehet a kultúra alkotója és terjesztője, a legrosszabbul organizált nép legelső sorban, mint ezt újabban Oroszország példája fényesen bizonyítja.

Nyugateurópában egészen eltűnt a nép egysége és sehol sem oly teljesen, mint Németországban.

Ha tehát a nép egysége ma már nincs meg. . . hol kezdje el akkor a művész?

Számára csak egy mentség van: a tömegekhez kell fordulni.

Ha a mai művészek túlnyomó többségükben hihetőleg irtózáttal fordulnak el a tömegekhez való csatlakozás gondolatától, úgy ennek az oka ép a „tömeg” fogalmának teljes félreismerésében rejlik. Hogyan lehet, mondják, valami szépet és értékeset nyerni a tömeggel való kapcsolatból? Nem-e ép a tömeg az, mely minden szépet és nagyot ólomsúlyal húz le, minden finomat eldúrvit, minden különösét közönységessé tesz, mely mindent összevéve csendes, de elszánt ellensége a művészetnek?

Nos igen, a mai művészetnek mindenesetre! Ha azonban ma ez a két fogalom, tömeg és művészet szét van választva, úgy ez csak Európának évszázados fejlődése által, nem pedig benső szükségességből következett be. Ez a két fogalom egymáshoz tartozik. De mindkettő korrumpálódott. A mai művészetet a tömeg ellenségesen szemléli és a mai tömeget a művészet perhorreszkálja.

A mai művészetéről és hibáiról már beszéltünk. Szemléljük meg most a másik faktort: a tömeget.

Az általános elképzelés a tömegben azt látja, ami fönnmarad, ha egy ország lakosságából a jobb társaságot, a középosztályt, a hivatalnokokat és esetleg még a tanult munkásokat levonjuk. Így egy emberreteg marad vissza, mely a nagy emberszítában a birtok, rang, születés, cím, konnexiók és fizetés hurokján keresztül esik, tehát egy értéktelen vegyületté. Ez az ugynevezett tömeg olyan, mint egy nagy mocsár, melyből kis csatornák csöpögnek le és hozzátapadnak a szabad mezőhöz, a folyóhoz, az üzleti világ mozgalmához és amelybe ugyanakkor mindig új földalatti források torkolnak. Lefolyik és hozzáfolyik, a mocsár maga áll és marad.

Igy válnak ki a tömegeből már a bolti lányok, kik öntudatosan fordulnak el a cselédlányoktól, az írógépkisasszonyok, kik irodába menet Ullstein regényeiket olvassák, melyek beveletik őket a társaság óhajtott életébe és így esnek bele a másik oldalon megcsalt stréberek, kisiklott gyermekek, reménytelen tanulók és bukott színészek, de még az egység felismeréséhez eljutott bajtársak is. A mocsárnak meg van a maga élete, saját florája és faunája, kerüli a világ, ellenszenvből, gögből, félelemből. De a világ ellen-szenve a tömeg ellen csak abból ered, hogy a tömeghez semmi bűn nem tapad. . . . úgy mint a gazdag gyűlöli mélyen a koldust. Mert a koldus ártatlan. . . . ezzel megszégyeníti őt. Könyörgő szemei kinzóan kérdeznek.

A művésznek nem marad más hátra, minthogy kapcsolódjon a tömeghez. Hogy a művészetek saját erejükből nem tudnak újra feltámadni, ez világos. És hogyha nem áll fenn többé a népek egysége. . . . melyik másik alkotórészéhez kapcsolódhatnának, ha a tömeget meg kell vetniök? Talán a jobb társasághoz? Vagy a polgári középosztályhoz? Vagy a tőkéhez?

Mialatt minden más réteget ural a távolság, az elkülönülés és a szétbontás szelleme, csak a vagyon-talanok tömegében él még a közelség szelleme előn és hatalmasan. Csupán a közelség ezen szelleme elgondolható termőtalaja az őseredeti művészetnek.

Ismétlen, csak a tömeg termékeny humusza ma a művészetnek. Minden, ami fölötté van, unalmas, terméketlen és üres: polgárság ép úgy, mint nemesség,

töke ép úgy, mint a kormányzók apparátusa. Ezeket a rétegeket először el kell hordani, hogy a humusz napfényre kerüljön.

Az eddig elmondottak quintessenciáját sok olvasóm ebbe a kérdésbe fogja összefoglalni: „tehát művészetet a népek?”

Nem, ez a közkedvelt frázis már ép eléggé kúdarcot vallott. Feltételei oly gyermekesen hamisak, hogy alig éri meg a fáradságot, hogy megcáfoljuk.

Eszerint a művészet olyasvalami lenne, ami a népen kívül áll és mi olyan barátságosak vagyunk, hogy felebaráti szeretetből a nép — helyesebben a tömeg — egy kedvesebb, elővigyázatosan kiválasztott rétegének felajánljuk. Mert a nép is akar végeredményben vasárnapot és a vasárnap mellé végeredményben egy kis művészet is hozzátartozik.

A valóságban ez a tendencia „művészetet a népek” mely a berlini Szabad Népszínpad félig éhes, félig proccos épületére is áll, csak egy további módszer a nép egységének szétrombolására, amennyiben a nép egy részének, ha mindjárt unatkozik is mellette, alkalmat adnak rá, hogy a jobb társaság művészetéből, mint egy fontos általános ügyből, kivegy a részét, mely aztán feljogosítja őket arra, hogy mint művelt nép a művelten néptől különállónak érezze magát.

Veszítsünk el végre egyszer minden respektust az előtt, amit a társaság orgánumjai, a sajtó, kritika és klatsch művészetnek neveznek, amit az állami képtárak vásárolnak, hivatalos képkiallítások mutatnak, szalónok drága pénzért vásárolnak, újságok megbeszélnek és dicsérnek. Nézzük ezeket felkészíttett szemüveg, műveltség nélkül: ezek csak ügyes technikusok, üres, tartalmatlan felkészültségei.

„Művészetet a népek”.

Mi megfordítjuk ezt a frázist: „a művészetnek a népet! Mert a nép és az ő képviselőiben ma a tömeg a művészet talaja és az, amit megszoktunk „művészetnek” nevezni, csak akkor lehet igazi művészet, ha megkapja igazi talaját: a művészetnek a népet!

Nem befogadnia kell a tömegnek, hanem adnia. Vagy helyesebben: akkor lesz művészetünk, ha sikerül a népet újra produktívá tennünk és legelső sorban a tömeget!

Az, amit a társaság ma művészetnek hív, semmi egyéb, mint negációk összessége. Legfontosabb törvényüke kikerülésnek hívják. Itt emelkedés csak akkor következhet be, ha mindig többet és többet kerülnek ki, míg végül nem marad más, csak a meztelen semmi.

A népművészetet felébreszteni, ez tehát a mi legközelebbi nagy célunk, de persze nem a végcél. Végcél: a művészet!

Mit nevezünk népművészetnek?

Egy bizonyos művészi produkciónak, mint népművészetnek megjelölése, abból az elképzelésből indul ki, mintha minden művészetkörben parallelszerű kétféle megnyilatkozási forma lenne: a magas igazi művészet és a népművészet... Csak ott, ahol viseletről, disztárgyakról vagy szerszámokról van szó, ott juttatnak etnografikai és nem művészi alapon komolyabb részt a népművészetnek.

A népművészetnek ilyen felfogása alapján hamis!

Csak egy művészet van és ez az egy művészet egy egység, egy amint hordozója, a nép, mint egész egy egység. Ahogyan azonban elhalványult korokban a népegész egysége megszakad, mert szétromboló, el-

választó tisztátalan erők léptek munkába, s szétszakadt magas társasággá és néppé szűkebb, hamis értelemben, úgy szakadt szét természetes összefüggésben a művészet társaságművészetté és népművészetté. Azonban míg az eddigi szemlélet a társadalmi művészetben látja az őseredeti egységes művészet tulajdonképeni hivatott folytatását, addig mi csak elfajzást látunk benne, amelyből csak itt és ott támad minden akadály dacára egy-egy magányos művész, — innen ered majdnem minden igazi művész szükségszerű, sorsszerű tragédiája az újabb korban — és a népművészetben látjuk a művészet földalatti, félig titokzatos, de valódi folytatását.

Az őseredeti egységes művészet állapotát ma már sehohsem találjuk meg egész Európában. Relatíve virágzó népművészetet a magas művészet alatt és mellett már csak a szláv országokban találunk, nevezetesen Oroszországban s bizonyos fokban talán még Spanyolországban is. Minden más országban különösen azonban Németországban alig találjuk meg a népművészet utolsó maradványait. Pár évtized óta olyan nyira legyöngült, hogy kihaltak kell tekinteni. Nálunk még csak bátortalan jelei a tömegek művészetének és az új művészet kezdetei vannak meg.

És az új művészet... mi ez?

Mint új divat hozzátartozik-e a jobb társaság művészetéhez, úgy mint egy Liebermann vagy Slevogt impresszionizmusa, melyet felváltott? Ennek a helyére lépett?

Ezt csak akkor teheti meg, ha eredeti, tiszta értelmét feladja. Kezdetől fogva a legélesebben ellensége az új művészet az impresszionista szalónművészetnek, nem abból az okból, mert a társaságban ennek helyét akarja elfoglalni, hanem mert az új művészet a társaság művészetének pusztán egzisztenciájában a művészet meghamisítását ismerte fel. Az új művészet kezdetől fogva törekedett arra — és azért támadják oly hevesen a polgári és jobb társaságok orgánumai — hogy a „finom” művészetet megsemmisítse és kereste a kapcsolatot a néphez. Ereje nem az individualizmus által megfinomodott impresszióemberből származott, hanem kifejezés után törekvő közlésakarattól, mely lényege szerint mindenkihez fordul, s a megélt nép őseredeti erejéből... amennyire ez az erő még fennáll. Mindenesetre: az új művészet tendenciája az, hogy az egységet az elvesztett egésszel újra helyreállítsa. Innen van az a szeretet, melyet a még fennálló élő népművészet maradékaival szemben tanúsít. Nem a komplikálthoz fordult, hanem az egyszerűhöz.

Az új művészetnek az a rendeltetése, hogy a népet elvezesse ahhoz a naphoz, mikor újra felébred benne a saját alkotóerejében való bizalom. A társaságnak természetesen érdeke, hogy az új művészetnek ezt az eredeti értelmét elhomályosítsa. Megpróbálja, hogy ha már másként nem megy, befogadni az új művészetet felszerelési eszközei és látványosságai közé. De a művészetnek bizalmatlannak kell lennie. Ereje legjobbját veszíti el, ha engedi, hogy ügyes kereskedők őt új izlésdivat rabszolgájává tegyék meg.

De hol, kerdezik természetesen, hol lehet csak a leghalványabbban is rámutatni arra a bizonyítékra, hogy a nép, a tömeg az új művészetben saját akaratát és érzéseit felismeri? Nem éppen a tömeg legnevetőbbkedvű kigúnyolója az újnak?

Nem hiszem. Azt hiszem, a legnevetőbb kedvűek éppen azok az urak és hölgyek, kik most a futurizmust oly csinosnak és érdekesnek találják. De ha mégis nevetne maga a tömeg... mi egyebet bizonyítana

ez, mint azt, hogy oly emberek dicsőséges tevékenysége által, kik a népnek művészetet adtak, szerencsésen már egészen bizonytalanná és ösztönnélkülivé vált a nép?

Hogy ismételjük: semmi értelme annak, hogy az úgynevezett magas művészetet kiválasztott kísérletekben állítsuk a nép szeméi elé. Végeredményben: a népet újra produktívra kell tenni.

Eddig a ti populáris munkátok csak azt érte el, hogy a nép bizonytalanná és fáradtá lett. Ha művészet az, amit neki vasárnaponként mutatnak, úgy persze alig lehet bizni abban, hogy követni fogja saját eredeti forma törekvéseit. Az ügyesebbek legfeljebb megpróbálják majd a látottakat leutánozni és valóban minden munkásművészetnek az utánzás az ismertető jele — a lírában ép úgy, mint a képzőművészetben. Ezen az állapoton azonban túl kell haladnunk. A legfontosabb az, hogy újra bizalommal viseltessünk a néppel szemben, hogy ne tartsa szükségesnek utánozni a társaság művészetét, hogy föltétlen joga legyen saját formaakarásait követni, igen, hogy ezzel valami összehasonlíthatatlanul jobbat, szebbet és értékesebbet produkáljon, mint a professzorok és tanult akadémikusok únalmas kifejezéstelenségei. Tiszteletlenséget kell benne éltetnünk minden hivatalos kiállítással és gyűjteménnyel szemben, minden vasárnap — délutáni előadással és népszínpad programmal szemben. Mert az ezekben képviselt „műveltség” fajta az, ami nehéz, terhes béklyóként nehezedik a nép teremtkedvére.

Hogy törekvéseink mennyire nyúlnak be a politika területére, röviden beszélünk róla!

A kapitalista, alkotmányos és társadalmi egyenlőtlenségeket államainkban nem ritkán anélkül a konstataciójával védik, hogy az emberek természettől fogva különbözőek.

Bizonyára! persze, hogy különbözőek az emberek természettől fogva. De ezeknek a természeti különbségeknek semmi közük sincs az egymással küzdő kapitalista-társadalmi különbségekkel. Sokkal inkább egyszerűen logikus az, hogy azok a társadalmi különbségek, melyek magától értetődőleg megvannak és amelyek következményeit nem lehet és nem kell valamilyen séma által mesterségesen eltüntetni, legvilágosabban kifejezésre jutnak, ha a különböző nagy erőket kezdettől fogva, hasonló körülmények között kifejlődni engedjük. Úgy mint a természetükénél fogva különböző gyorsaságú versenylovakat általában vizsgálják meg, hogy szigorú pontosan egy sorba állítják azokat és még súlyhözkapótlások, bizonyos doppingolások stb. által a feltételek leghatékosabb egyenlőségét teremtik meg!

A modern uriember és a tömeg megvetői összehasonlítólá az fogják indítványozni, hogy a versenyparipákat onnan engedjék szaladni, hol valamilyen véletlen következtében éppen állnak. A legbénább nyomorék, még mindig húzhatja az állam szekérét, ha ősapja egykor deli ménlő volt.

Komolyan: az embereket nem lehet egyenlőkké tenni, de munkájuk feltételét igen. Ez a fontos és minden más öntudatlan hazugság!

A színek!

Ami a mai művelt művészetnyárspolgárt főleg ismerteti, az az ő színirtózata. A szín nem „finom”. Finom a gyöngyszürke vagy fehér. Kék közönséges, vörös tolatkodó, zöld esetlen... a színtelenség a műveltség ismertető jegye: fehér, mint az európai bőr színe! Színes művészetre, színes architektúrára zónánk kultur

embere úgy néz le, mint a színes testekre — az iszonyat egy fajtájával.

És miért ez a színirtózat?

A nyárspolgár a színben elementárist, közvetlent, burkolatlant érez. Minden tiszta színhang az univerzum egy hangja, valami végső, eldöntő, valami, ami magunkat is tiszta elhatározás elé állít. Tehát tévedés az, ha egy csomó művészet-filológus azt hiszi, hogy a színek mindig magasabb intenzitása utáni törekvés az új művészetben nem benső érték, nem benső szükségesség. És mégis így van! Épen mert a szín végső kozmikus dolgok hirnöke, bensőséges, végtelenül tiszta, kedves gyöngédség és kegyetlen vadság között kifeszülő erő!

Ha tudni akarjuk, milyen viszonyban áll az európai ezekkel az utóbbi dolgokkal, úgy csak fehérrelakkozott keménygallér építkezéseit kell összehasonlítani a benszülöttek pompás házaival.

Mondottuk már mit tehetnek a művészetek, hogy célhoz segítsenek. Ez nem kevés! De a földolog egyelőre még a művészetet kívül van. Nincs népegységünk, mert nincs hitünk.

(Miért nem születik meg oly műalkotás, mint a strassburgi Münster? Kevésbé merészek vagyunk technikában? Kiseb a becsvágyunk? Szegényebbek vagyunk az eszközökben? Gyengébbek a tudásban? — Semmi esetre? Nem születik meg, mert nincs meg az a népegység, mely azt akarná!)

Feltétlenül bizonyos, hogy csak valami szellemi lehet, ami a tömeget egységbe köti. Valami materiális erre nem képes. És hogyha a szelleminek ezt a feladatot rójuk ki, azzal a fenntartással tesszük ezt, hogy nem az emberi szellemről van szó. Amit általában az ember-szférában szellemnek neveznek, az legtöbbször valami analitikus. Nekünk szintetikus szellemre van szükségünk, világszellemlre, transzcendentális szellemre és ennek birtoklását nevezzük mi hitnek!

A hit közössége nem azt jelenti, hogy ugyanazon vallásra esküszünk. Hit lehetséges túl minden valláson, tanítja Paul Scheerbart. A hit közössége testvériesen képes összefogni szorosán egymással és megkülönböztetés nélkül keresztényeket, buddhistákat, konfuzianusokat, monotheistákat és polytheistákat. Egy hitforma sem fedezheti magát istennel. Mindenki összesen mindazokkal, melyek még következnek és azokkal, melyek egyszer voltak, talán mindnyájan összesen jelentik az egység képét, úgy, amint a szírvány összes színei adják a napfényt.

Ha a tömeg a gymnaziokrácia rája nehezülő súlyos terhét mind jobban és jobban leveti magáról, újra alkotókedvű és produktív lesz, úgy az új feladatok talán egybe fognak esni a régi népművészeti hajlam újraéledésével. Az egyik a másiknak fog táplálékot adni, hogy első ízben, hosszú idők után lehetővé váljon egy olyan építkezés, mely az emberek fölött áll, mely mágnusként vonzza őket a magasba és újra odatörekszik, hogy a nagy emberiség formát megteremtse. Ekkor újra tud majd az építész — megszámlálhatatlanok bizalmi embere — újra tud majd építeni, többé nem papíron a rajztollal, hanem falakat, melyeket egy együtt dolgozó tömeg állít fel és díszít s a növekedő épülethez odaállnak a szobrászok és festők és ezek újra megismerik majd azt az állapotot, elszabadulni annak félelmes kényszerétől, hogy újra kitaláljanak valamit. Nem találmanynak fogják hívni többé, hanem megérzésnek, nem problémának és motívumnak, hanem kifejezésnek és közlésnek.

Nem a gótikának volna-e ez a másolata?

Nevetséges kérdés. A művészet mindig egy, mindig ugyanaz. S nem gótikus, sem indus, sem aszír — ezek csak segítőfogalmak. És a művészet mindig új!

Ez a művészet is teljesen új lesz, valószínűleg sok lesz benne az üvegarchitektúrából.

A művészet mint luxustárgy, mint lim-lom, mint társalgási tárgy eltűnik. Eltűnik ez a művészet, melyet egy művészreteg a műveltek fenségében állított elő. Ennek a művészetnek helyére, melynek alul nem volt alapja, felül nem volt koronája, lép az újra produktívá lett nép művészete — a népművészet eredeti értelmében, egy, az egészen szilárdan begyökeresedett művészet, mely a maga tisztaságában, egyszerűségében és vidámságában szent, teljességében emberileg beláthatatlan, a földi csillagot dicsőítő és díszítő művészet, — az összes, legmagasabbra emelt erők összefogása.

Életünk primitívsege szükséges föltétel, ha magunknak akarjuk nevezni a művészetet. Primitívesség alatt értjük a szabad önkorlátozást, az ember hűségét élményvilágához.

Üexküll megtanított minket arra, hogy az érzésvilág és a valóságos világ között minden életjelenségnél különbséget tegyünk. A valóságos világ a fizikakémiai természet, mely minden életjelenség számára ugyanaz. Az érzésvilág minden létezőnek az a különös világa, mely az ő értelemszámának organikusan megfelel, mondhatjuk az a világ, melyet minden egyes lény megélt!

Nos, amint Üexküll bebizonyította, az érzésvilág és a valóságos világ nemcsak, hogy nem fedik egymást, hanem általában a valóságos világ nagyobb, mint az érzésvilág. Az a szféra tehát, melyben minden egyes lény, járó és táplálkozó szerszámjaival bekapcsolódik, általában az érzékileg megélt világnak szélein túl terjed. A lény céljának megfelelően véghezvihet dolgokat, anélkül, hogy megélné őket.

Nos, az hiszem, azt a felismerést az emberre is alkalmazhatjuk, természetesen anélkül, hogy bemerészkednénk a biológia területére.

Az emberben is nagyobb a valóságos világ, mint az érzésvilág. Az érzésvilág az élmény világa, a valóságos világ a tudás világa. Más megjelölések: az akarás világa és a képesség világa, lelki világ és technikai világ, vagy centrális és periférikus világ.

Az ember többre képes, mint amennyit akar, többet tud, mint amennyit megélt.

Míg a hit eredetileg élmény, egy magasabb világ élménye bennünk, ennek az élménynek elhalványodásával a hit fogalma idővel oly kicsiny lett, hogy az ember „hitnek” azt a csekély tudást nevezi, mely túlmegy az élményvilágon. A hitnek ezen megkülönböztetése csak arra vezetett, hogy a modern európai már csak azt hiszi, amit tud, élmény nélkül. Az európai hisz pl. a térkép igazságában, mely sohasem lehet élményforma. Élményforma a koserowi strand, amelyen végig sétálok, erdeivel, homokjával, hullámaival, kagylóival. Európa térképe, amelyen ez le van rajzolva, mindig csak tudásforma, ismertetőforma marad. Tudom, hogy a térkép helyes, de sohasem fogom megélni. „Hiszek” a térkép igazságában.

Az élményvilágban kritikus vagyok, vizsgáló, megfigyelő, résztvevő. A tudásvilágban aláztos vagyok.

Itt a vak valóság-elfogadás uralkodik — a „hivés”. Míg tehát a hit eredetileg magasabb, úgyszólván legmagasabb formája volt a benső bizonyosságnak, ma csupán kritikátlan elfogadás. Az élményvilág elszáradt.

Az emberléleknek a valóságos világgal szembeni gyengeségével borzalmas dimenziókban élt vissza a háború... Ha az egyed valóban mindent megtudna élni, amit cselekszik s amire rendeltetve van, úgy megtagadná a további cselekvést, amint ezt a legkétségteleből élményember, az orosz megtette.

A művészet az élményvilág felvirágzása.

Meg kell döntenünk a technika uralmát.

Ha újra primitívek leszünk, azaz, ha újra önként korlátozzuk magunkat a megélés világára, a technikai despotizmus megdöntése magától értetődő következmény. A tapasztalat már kézzelfoghatólag bebizonyította, hogy minden népművészet kiálszik ott, hol a technika megjelenik és csak ott található fel még maradványa, hol a technikai elrabszolgasodás a legkevésbé haladt előre, tehát, hogy az európai zsargonjában beszéljünk, a kultúrában legelhanyagoltabb területeken, az analfabétáknál, akiktől egyedül lehet még elvárni kulturánk megújulását.

A gúnyt, mit felém fognak röhögni, már elég értetően hallom.

Tehát újra a postakocsinak kell végighajtani Európában, rángatózó trappban, mert egy vasreakciós visszavágyja a postakürt romantikus hangját, egy vasreakciós, ki talán a Dickens-i utitársaságok körülményes kedélyességét álmodja vissza — és még tovább szöhetnek csinosan ezt a témát.

Azt hiszem, az itt előadott nézetek sokkal inkább forradalmiak, mint reakciósak. Régi dolgok után nem vágyódom vissza és az a követelés, hogy építsünk a megvetett tömegre, előttem aránylag elég újnak hangzik. Persze, azt szívesen elismerem, ha az összeköttetések Európa egyik végétől a másikig lassúbbak és ritkábbak lesznek, korunk sebességénél sokkal fontosabb nekem az, hogy ez az Európa szép legyen.

Mert arról, európai légy meggyőződve: nem birhatod egyszerre mindkettőt: a technikát és a művészetet. Választanod kell. Vagy van csigaforgós egyszínű vasutad Londontól Kapstadtig és ehhez tompa luxus- és élvezetművészeted, vagy olyasmid van, ami összehasonlítható a borobudori templommal és megelégsze ennek fejében valamivel lassabb üzleti tempóval.

A művészet nem elkülönített dolog lesz, hanem szimbóluma annak, hogy Európában mindenki rálépett a jóhoz, végérvényeshez vezető útra, hogy az európaiak újra élnek, mint egészséges élnek és a benső centrumból kiindulva produkálnak, az első jel, hogy Európa legyőzte a halálfélelmet.

Mert a modern európai halálfélelme talán a legmélyebb oka kulturátlanságának. Ebből származik mohósága. Az elkülönülésben amelyben él, életét egy rövid tartózkodásnak tekinti két sötét mélység között. A nemlét éjszakájából jön és elmerül a halál semmijébe.

A halálfélelem az európai egoistává, individualistává teszi.

Mi azonban dividualisták vagyunk, ezek voltunk ezek leszünk és könnyen osztjuk meg magunkat, építünk a nagy egésznél, ami generációkon keresztül növekedhet, anélkül, hogy az utókornak, mely ami társvilágunk marad, csak egy nevet hagynánk hátra — röviden, mint dividualisták szocialisták vagyunk, az eredeti mély végső testvéri értelemben. Egyesülünk a tömeggel, mely nem ismer halálfélelmet és szeretünk.

Fordította Bortnyik Sándor

HOLDBOLONDULÁS

Részeg holdkórosok
táncolnak a halott fehér tetőkön
és furcsa, elszórt szavakkal
megdobálják a Holdat;
szájukból patakzik a mámor.
S lent mélyen—mélyen
a koporsó-házakban
kiterített mozdulatlanságban fekszik az Ember.

A sötét
körbeforgós örülettel,
rohanja körül a Jákob-létrát,
melyet valaki
odaállított a többi remegő kontúrok közé,
hogy felsúrja vele az eget
és a kiterített Ember
dombos, tüdő melléből
kiszívatyúzza az életet.

Bolondul a Hold:
színiültig tölti a libegő, szoknyájukba süppedt fák
[kítátott száját.

A holdkórosok bokázva:
— Evoé Hold. A nászunk kivirágzott.

A Jákob-létrán színesen-összevissza
iramodnak fölfelé a meddő álmok
a kiterített Ember melléből

és mire virrad
az Ember fölött, a Föld fölött,
mint felbozolt tollú, öntelt kakas
mered a Hold
a Jákob-létra tetején.

E. E.

SZERELMI VERS

Testedet én raktam össze.
A konyhagöz, a papirtalpú virágos hősök voltak az anyád
kik mind kaucukcsillagot szagoltak
a diákok jelesei
a politikus szemüveges automobilja, csendörök, sta-
tisztika kronika érdekes

ujság Dreyfus
dobszó, saláta

Te
világtalan golyóbis voltál
kerek korcsolyán gördültél apró sáncokban
s megint a konyhagöz a hősök sirja
STB STB STB STB
csak a marslakók tudták, hogy mindebből semmi sem
igaz.

Én megtapogattam a szőrös fejemet s az ajtók kilincseit
szemeimen átszítáltam a kéményeket, a naplementét,
az evangéliumot
és elkurjantottam magam: EZ SEMMI ez semmi
ez semmi!

Füst csapott fel a fejemből
egyedül,
az ég rámereszkedett
hátamon vállamon herémen: mindenütt:
ez semmi ez semmi ez semmi

Kifordítottam a fejemet és fogtalak
égő ivek rajzolódtak a szám köré és a pilláimra
összeraktam a testedet
hetétagokkal hevertél

aztán torkig nyitottam a szám és te veres szél alak-
jában beleugrottál

láttál-e láttam-e
hanyatt, vetett, hetera veres, szél, kék, tűz, torkig,
fonák
és élvezettel mozgó beleink:

Most szentferenckorbácsokkal hullasz a szemeimre a
sötétből.

ÜDV NEKEM!

Egyszerre száz utcasarkon válok kővé.
ugyanazok a szekerek, szotyrosasszonyok nyitott ablakok
cipelnek szerte

engem
minden utca sarkon bábjáték
minden arc egyfelé áll
egy a fej és egyet ömöl
gyűröttebb fejjel észrevétlenül így tápázkodik még
egy nemzedék...

Egyszerre száz nemzedéken lesbe állok!
összekapom a történelem, a gránittalpu bábo kárnyékai t
megbontam a föld vonzóerejét
felszakítom a mamlasz házak menyezeteit

Ezer helyről egyszerre repülök a levegőbe!

Üdv nekem!
Utánam árnyéktalanok ugrálnak
Ez a cirkusz
Ez a játék
mindenkinek véres az arca.

DIADAL

Ölelni!
A gyorsaság a gyorsaság sugarait a sötét időre
Fényt a lomha ürbe!
Nem látjátok, hogy őseink jégberkekben laknak
a könyvek elkent mozaikjában
a divánokon s a kulisszák előtt
fojtogat engem a gyengeség?
És a csillagok elfátyolosodnának s a szerveim gyáván
tapodnák a babám

rejtekeit
Ölelni!
Hiv a teljesség
a fiatalok rohannak
hiv a szótlanúság, könnytelenség, istentelenség

Kérges pilláim alatt
gyerünk
fénybelábad a szemem
Benne viszlek előre
T É G E D !!!

Kahána Mózes

MESE A CITROMSÁRGA TORNYOKRÓL**LIEBKNECHTNEK ÉS LUXEMBURGNAK**

Az eső szalmazizégésében ültek.

A férfi fehér tejszemekkel és az asszony is fehér tejszemekkel.

De moccanni kellett. S a férfi mondta: az ujjaim!

És az asszony megfogta őket és jégből voltak és le lehetett törni.

És akkor nevetett és higganygalambok zuhantak ki a száján. És a férfi még mondta:

A szél kifujta alólam a lábaimat! Gyeiünk!

A férfi puha szalmalábakon és az asszony felkontyozott koponyával akkor elindultak.

A kipusztított utcákon már fel lehetett szagolni az este naftalinját.

Csipásszemű tejeskocsisok csörtettek át a villamosok bádogsínein. S a buktatók néha feldobálták őket a sürgőnyhálóig.

Egyetlen kiáltás voltam évek alázatában — mondta a férfi — Gyerünk!!

A fák összeesett esernyökként csurogtak. Szeszgyárak kék füstjében égtem én — mondta az asszony — gyerünk!

Hentesek detektívlámpásaikkal kiültek kirakataikba.

A legéhesebbek pedig ölükkbe tett fejükkel a szép, kivilágított expresszek elé ültek. S a férfi akkor így szólt:

— Malter voltam én legfényesebb tornyokhoz.

S az asszony akkor így szólt:

— Olaj voltam én berozsdásodott uraknak.

A szél égő falvakat kapart fel az ég alján de ők csak mentek

És az asszony fogta a férfi kezét, amely jégből volt és le lehetett törni.

és a férfi fogta az asszony kezét, amely koromból volt és elválaszthatatlan volt az éjszakával.

Ekkor egy zöld csillagos bolt elé értek és részeg csonttalan anyókák meg csonttalan halálsóvány napszámók lógtak ott a gázlámpákon:

S a férfi akkor így szólt hozzájuk:

— Meleg iszap uszik a csatornáknakban. Gyerünk!

S a részeg anyókák meg a halálsóvány napszámók akkor leszakadtak a lámpákról és velük mentek, nyakukban a cingár kötelekkel. De legelől mentek a szalmalábu férfi és a felkontyozott asszony.

A hold kék házakat eregetett le magából barmok fölsereglettek a fennsikokra és ájtatos menetek-ké kövéredtek. De jaj! a legmagasabb falak köré nehéz ólomzsákokban zuhogott az éjjel.

Amikor a hegy lejtőjére értek, az már tele volt megtisztálkodott barmokkal, tág, napszemű lokomotivokkal és zöld meg cinóber papagályos erdőkkel.

S a szalmalábu férfi akkor így szólt:

Fürdészték ki porusaitokon a rombolást! Mert új színek kellene az elvászott formák fölé és friss terek kellene üveg meg vas meg citromsárga tornyainkhoz.

Az állatok gépek és emberek szájából mint rétek csilingelése felszakadt az öröm káosza.

S az asszony akkor mondta:

Ne vessétek ki magatokból a szomorúságot, hajigáljátok szét a karjaitokat és a melletek izes vánkosait, az asszony meleg teste heverjen szét a reggelben.

Sők akkor fehér fogukat és forró husos testüket nyerítették mert reggel volt

gyárak vörös vitorlával hajóztak és réz meg ezüst meg krétaszínű napok virultak följük az éterben.

*Barta Sándor.***PRÓZA: 18.**

Mi még nem láttuk a napot és a harangok szívét

Szemeinkben elvetélt gyerekeket hordunk.

Ha nevetni akarunk a tányérok és mozsarak orgonálnak a szánkából.

Esténként fehér lepedővel megpántozzuk a szívünk.

Mert a párunk minden örömét és szomorúságot a mi testünkre hordja.

Ki bírja tovább???

Minket most vérző tükkal az ágyakra feszítettek

Ha élni akarunk égő tornyokat építünk a hasunk fölé

És reggel.

Minden reggel ágyékunkat nyitogatják az orvosok

Szívünket fehér kannával öntözik az apácák.

Csak vakok volnánk!

A kések. A tük.

És az éjjel talán már a mi ágyunk előtt énekelnek a gyertyák.

Pedig élni!

Élni!!

Mert ma láttuk a párunk szemében a másik asszony mellett.

És hiába sirujuk. Nevetünk.

Holnap újra benne találjuk.

Asszonyok!!!

Ha el tudnánk szakadni a párunk meleg ágyékától.

Följutnánk a hegyekre és velünk futnának a csikók

Szemeinket megfürdetnék a vizekben és nem látnók többé a konyhák kéményeit.

De hová???

Hová???

Szánkban megint orgonálni kezdtek a tányérok.

*Ujvári Erzsé***A KÖTÖRÖK ÁLMA***(Névtelenül kaptuk Budapestről.)*

Az országutakon már évek óta egy különös forrásról [álmództak a kötörök

és az erdők aranylegeudákat zúgtak az őzek füleibe.

Testvér! — Testvér!

Egy gránithegy szívében már kigyúlt a Forrás.

Ó én sem áshatom el a Szívemet!

Köröskörül gránithegyek énekelnek.

Alattuk ördögös vizek mornolnak imát.

Imát!

Imát!

Imát!

Éjszakáinkban kétségbeesetten zúgnak a hámorok.

Csillagok hullnak.

A hold kettészakad.

De a tűz csak ég!!!

Már minden fűszál lángban ragyog.

És egy vörösfenyő árnyékában

álmatlanul virrasztanak

az ötágú csillagok.

JEGYZETEK

A MA OROSZ ESTÉLYÉHEZ

Az anyag forradalmának legkiélezettebb hus-vér formája ma Oroszországban van. Ha a forradalomnak szellemi arcát figyelemmel kísérjük, úgy meg kell állapítanunk, hogy bárha az nem Oroszországból indult ki, máma mégis itt folyik a legelkeseredettebben. Nevek, amelyek ma már fogalmak — Marc Chagall — Kandinsky — Archipenko — Malevitsch — Tatlin. Minden név egy stáció a szellemi forradalomban és hogy ezek a művészek valamennyien Oroszországban élnek, nem véletlenség. Az idők méhükben hordták őket és ők ma az események szükségszerű következményei.

Ezeket az embereket a „a kultura megölője” (jól sejtik): Oroszország termelte a világnak. A szellemi forradalomban a művészet maximumát adták, de ezentúl a továbbfejlesztés lehetőségeit is mutatják: a művészetet új, a teljesebb élet felé.

A burzsoápszíthe strukturáján és világszemléletén keresztül a „művészet” maximumát az expresszionizmus jelzi. A burzsoá világszemlélet az anarchián keresztül: a legféltékenyebb önzés. Az expresszionizmus ugyanilyen a pikturában: anyagjában determinált eszközeivel: az én, milliószor az én kihangsúlyozása. Ha tehát a burzsoá művészettel szemben jelezni akarjuk a forradalom „maximális életmegnyilvánulását” akkor a burzsoá „csak én” helyett a *mi* teremtő erői és az összanyagok lehetőégei felé kell elindulnunk. Oroszországban már ráléptek erre az útra. A gyökereiben forradalmi művészetnek eddigi eredményeit Umanski elvtárs vetítette elénk a „Ma” wieni ideiglenes kiállító helyiségében.

Itt röviden ki kell tennem Európa művészeire. Ellenforradalmi jelszavak: A művészetben nincs politika. És mégis látjuk, Európában eddig szándékkal sehol nem propagálták az orosz forradalmi művészek alkotásait. Világos, amikor ők a politika ellen beszélnek, ellenforradalmi politikát csinálnak. Mert politika — művészet szét nem kapcsolható. Mert politika = eszköz, művészet = eszköz; mindkettőnek egy és ugyanaz a célja: Az emberiséget teljesebb életlehetőséghez segíteni. Európában ezideig egyedül a Ma csoportja rendezett nyilvános előadást az orosz művészetről.

Umanski előadása világosan megmutatta az utat, melyet a szovjet művészi eddig megfutottak. Az új orosz művészet alapjaiban különbözött el a modern európai művésztől. Tullatót önmaga határain és az internacionális forradalom eredményeire támaszkodik. Mantschew aktjai anyagában, formájukban és kompozíciójukban tiszta jelzések Courbet, Cézanne eredményeire. *Falk* a posztimpreszionizmus értékeit keresi — gazdagítja szimultán és analitikus értékekkel. *N. Altmann* gravitálás a quattrecentó szigorú anyagához (Mantegna), formai és stílusmegjelenésében határozott. Ő a külső anyaggal szemben a belső anyag problémáit érzi és érezteti fel. *Sencsenko* szintén ezt a költőséget hordja magában. „Fekvő fiúja” felöltözött klasszikus XV. századbeli Vénusz. Ezt a külsőséget még nagyobb ellentmondásba hozza cézanne-os háttérrel tájképpel. Legjobb képe a hegedülő férfi és nő: a figurák és a körülöttük folyó élet teljes egységet adnak ritmikus forradalmi megkomponáltságukban. *Goncsarova* tipikus forradalmár, összehasonlíthatatlanul több a fentieknél. Az itt bemutatott „Rohanó biciklistája” nem a legszebb példája értékeknek. Érzékei ezen a képen a jelen élet felé, a világnézet felé

gravitálnak. Rokona a futuristáknak. Ezzel pontosan le van szögezve a világszemlélete is. „Párisban jobb mint Moszkvában”. Művésze a két legellentétebb alkotóerőt hordja magában. Világnézetileg elmosódott, formailag forradalmár, Kandinsky a „jelen” legnagyobb és legtisztább művésze. Ő és sok német legfantasztikusabb hazafi megteremtették az expresszionizmust. Ez a furcsa kapcsolódás nem véletlen. (Ez a megállapításom nem politikai értelmű.) Művészetében pszichikailag egy velük. Deutschland über alles — „Kandinsky über alles”. Kandinsky elérte, a hazafiak nem, de győzelme egyben halálát is jelenti. Helyzete azért volt Oroszországban tragikomikus. Ő ma a polgári világnézet legnagyobb művésze.

Malevics az Én teremtő erőinek vizuális értékeit egy nevezőre állítja. A legelvontabb formában, a mértani formában. Ez a legtisztább anyagtagadás. *Rocsenko* a fekete-fehér szín-spektrumaiban a színproblémát hozza össze. A szuprematisták teljes anyagtagadása belőle kiváltotta az ellenhatárt: a nyersanyag problémáit. A nyersanyag itt nem egy anyag, hanem a minden anyag összes lehetőségeiben. *Tatlin* is ezt a problémát feszegeti. A perspektivák itt is az anyag összes fejlődési problémáit vetítik fel (az anyag későbbi tagadásával): Tatlin anyaga az összanyag: fa, kő, víz, vas, üveg; stb. Rocsenko tágitja ki a szuprematisták egy síkban mozgó lehetőségeit, a papírmasszával és ennek térbeli síkproblémájával. Ez átmenet a realitáshoz, amennyiben két precíz realitást: a teret és a papír nyers anyagát használja.

Az előadás második részében bemutatott *Matveev* „Marx” szobra külsőséges anyag monumentalizmus. Lassale szobra görög külsőség. Tiszta ellentmondása ennek szobor oszlopa. Megjelenésében az oszlop három foku megtörése legszebb. A töresek fokozatos tömegkisebbedések. Cél: a szoborral ellentétes mozgású „függőleges ferde” vonal. A talpazat azonban már megint csak a három sablonos lépcső. *Koroljov* primitív tömegproblémájú szobra sok új lehetőséget mutat. Rocsenko: a „jövő egyetlen célunk” újság hirdetője a forradalmi világ építése. Épülő háztetőt építő ember — betű — hirdetés — óra a legtejetjén — lehetőségében tipikus forradalmi törekvés. de a magja, az újsághirdetés, tipikus burzsoá életellátás. A forradalmi művészet stílus tisztaságát a május elsejére átépített Alexander oszlopon látjuk. Itt egy egységet képeznek a forradalmi tömeg és a minden megszokottságtól elvonatkoztatott forradalmi emlékoszlop.

Tipikus ellentéteket dokumentálnak a „bélyegkek és bélyegzők”. Ez a konzervatív proletkult és a forradalmi művészek egy problémával való mérkőzése.

Mindezeket összevetve tisztán látjuk, hogy Oroszországban az anyag forradalmával a szellem forradalma párhuzamosan fejlődik. És ennek a fejlődésnek csak egyetlen időbeli gátlója van: a proletkult. Ez a felfogás úgy akarja az új művészet ügyét szolgálni, hogy a ma világszemléletét hangsúlyozva régi kielt formába próbálja visszazsorítani az alkotó művészt. Megfelekedezve arról, hogy a művészet formáit mindenkor a kor világnézete determinálta. (Lásd, a görög és keresztény korok művészetét). Kétségtelen az Oroszországban harcoló művészek, sem egyenként sem összeségükben nem adják még az új a kollektív művészetet, de az bizonyos, hogy a megkezdett harc egy lényegében mint anyagában már magában hordja egy teljesebb élet megkivánását és az új világ megteremtésének szellemi lehetőségét. Az ő utjuk elgáncsolhatatlanul bizonyos, mert összetörték a művészetben uralkodó anyag uralmát, hogy uralkodhassanak az anyagon a művészetben.

Uitz Béla

BARÁTAINKHOZ! Az emigrációban a „MA” csak úgy képes fennállását biztosítani, ha olvasói és barátai előfizetések vagy rendkívüli pártolás formájában támogatják. Minden párttól és csoporttól függetlenül, csak a magunk és olvasóink erejéből folytathatjuk utunkat. **Előfizetés: 12 számra 200 K (75 szokol, 50 dinár), 6 számra 100 K stb. Pártoló-lagság egy évre 300 K, 100 szokol, 60 din., állandó pártolás: 1000 K 500 szokol, 400 din.**

MA KÖRÉBŐL Könyvek: **Kassák Lajos verseskönyve**, amely négy fába metszet képközlemény melléklettel 500 számozott példányban most jelenik meg lapunk kiadásában. Ára 30 K, 10 szokol, 8 dinár. 10 különleges amatőr példány ára 100 K, 30 szokol, 25 dinár. **Baria Sándor** „Igen” című színjátéka, 100 számozott példányban, színes metszettel megjelent lapunk kiadásában. Ára 50 K, 15 szokol, 10 dinár. **Első szám ára 1000 K.** **Bortnyik Sándor** 6 színes metszete modern kiállítású album alakjában a napokban megjelenik. Megjelent **Kassák Lajos** „Mágyiák énekelnek” című regénye. Ezek a könyvek kiadóhivatalunk utján rendelhetők meg.

Uj címünk: Wien, XIII., Amalienstrasse 26. I. 11.

Megjelenés dátuma 1921 Február 15. — A lap minden cikkéért a szerző felel. Felelős szerkesztő és kiadó: FRITZ BRÜGEL. — Helyettes szerkesztők: UITZ BÉLA és BARTA SÁNDOR.